

VÄSTERNORRLANDS MUSEUM

Arkeologisk utredning 2021 vid Dåvamyrans industriområde, Ersmark, Umeå kommun

Fastigheter: Anumark 1:20, 2:5, 3:25. Socken: Umeå.
Kommun: Umeå. Landskap: Västerbotten

Rapportnummer 2022:4
Maria Lindeberg

Bild framsida: tranbär på Fräkenmyran

Västernorrlands museum
Murbergsvägen 31
871 50 Härnösand
www.vnmuseum.se
ISSN 2000-0111

Arkeologisk utredning 2021 vid Dåvamyrans industriområde, Ersmark, Umeå kommun.
Västernorrlands museum, rapport nr 2022:4.

© 2023 Västernorrlands museum, Härnösand.
Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY

Kartor: Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, I2018/00090
Maps throughout this report were created using ArcGIS® software by Esri. ArcGIS® and ArcMap™ are the intellectual property of Esri and are used herein under license. Copyright © Esri. All rights reserved. For more information about Esri® software, please visit www.esri.com.

Innehåll

Sammanfattning.....	3
Inledning	4
Syfte.....	4
Metod	4
Områdesbeskrivning	5
Redovisning av arbetet.....	6
Resultat och utvärdering.....	14
Tekniska och administrativa uppgifter	15
Arkivhandlingar	15
Referenser	15
Bilaga 1. Fotolista och kontaktkarta.....	16
Bilaga 2. Historiska kartor	21

Sammanfattning

Västernorrlands museum genomförde i september 2021 en arkeologisk utredning mellan Tavelån och Dåvamyrans industriområde, Ersmark, Umeå kommun. Utredningen föranleddes av Umeå kommuns planer att utöka industriområdet.

Utredningsområdet bestod till stora delar av myrmark och avverkad skog. Fältarbetet bestod av inventering med hjälp av jordsond och spade. På torrare höjdparter grävdes ett flertal spadgropar men det tycks inte ha varit bra lägen under förhistorisk tid. Inga fornlämningar påträffades inom utredningsområdet.

I områdets västra del påträffades ett röjningsröse som registrerades som Övrig kulturhistorisk lämning, L2021:5512. På ekonomiska kartan från 1961 finns markerat en lada och en körväg till åkern förbi röjningsröset. Flera lador vid åkrarna syns på ekonomiska kartan och flygbilder från 1975, idag finns ingen av dem kvar. Många diken går också genom utredningsområdet och vittnar om nyttjande under historisk tid.

Inledning

Västernorrlands museum har utfört en arkeologisk utredning inom fastigheterna Anumark 1:20, 2:5, 3:25 i anslutning till Dävamyrans industriområde, Umeå kommun (Länsstyrelsens beslut 431-5780-2021). Anledningen till utredningen var kommunens planer att utöka området vid Däva.

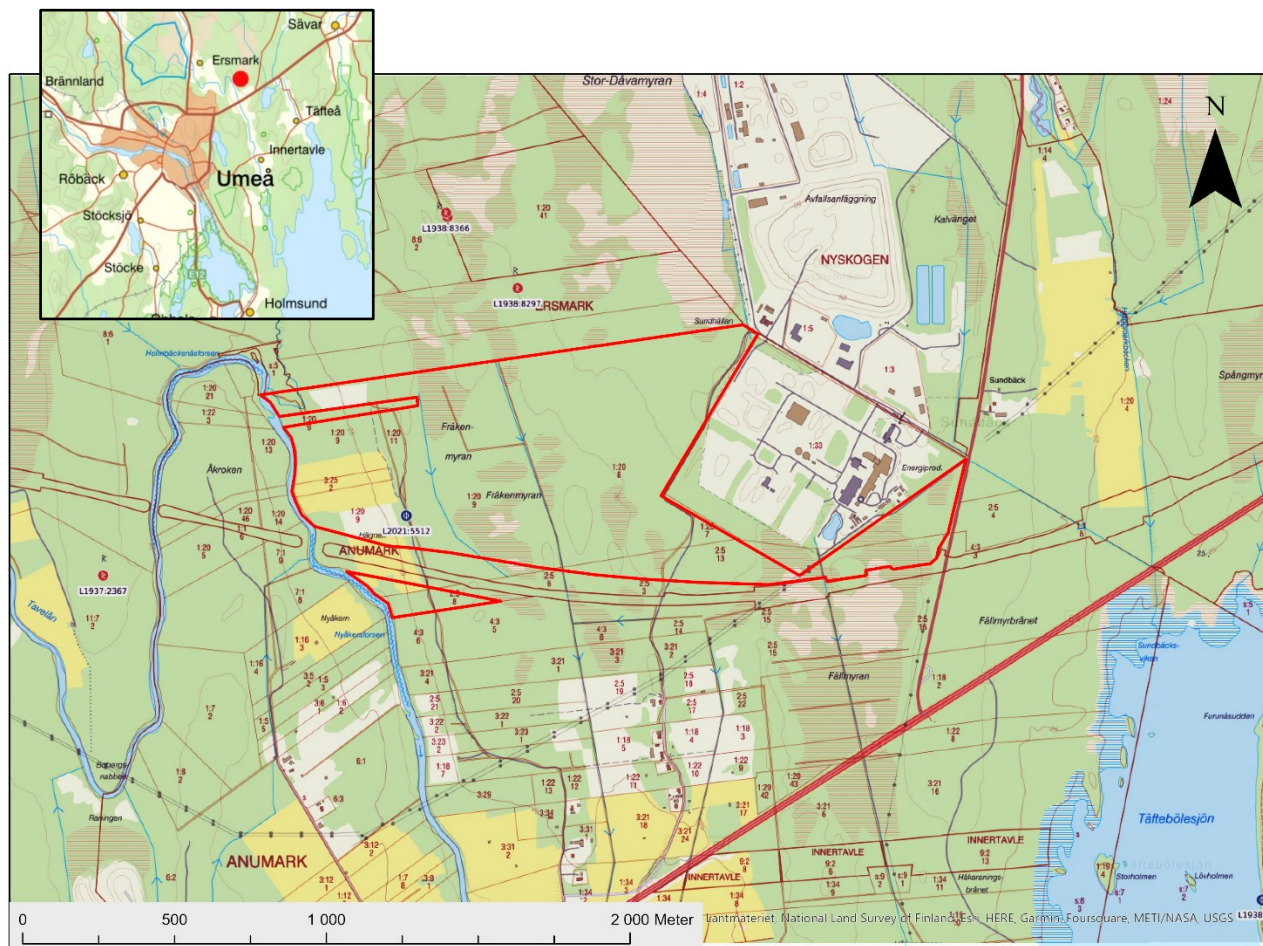

Fig. 1. Översiktskarta från Fornsök över närmsta området kring utredningsområdet (UO markerat med rött). De fornlämningar som finns närmast består av tre rösen och en stensättning. Infälld bild: röd punkt visar UO i förhållande till Umeå.

Syfte

Syftet med utredningen var att undersöka om tidigare okända forn- och kulturlämningar fanns inom utredningsområdet och i så fall beskriva och preliminärt avgränsa dessa.

Metod

Inför fältarbetet studerades befintligt kartmaterial (ekonomiska kartan, Lantmäteriets historiska kartor, jordartskartor, höjddata), samt tidigare gjorda arkeologiska undersökningar i närområdet.

Fältarbetet bestod av okulär besiktning av området med inventering samt grävning av provgropar med spade. De torrare delarna prioriterades högre.

Inledningsvis var det planerat att dra sökschakt med grävmaskin inom åkerytorna, men då marken där visade sig väldigt blöt trots alla omgivande diken, utslöts detta efter diskussion med Länsstyrelsen. I stället grävdes fler spadgropar inom ett par höjdparter som var svåråtkomliga med maskin och som bedömdes ha större potential för fornlämningar.

Områdesbeskrivning

Utredningsområdet (UO) ligger mellan Dåva värmeverk och Tavelån, samt en mindre yta sydost om värmeverket (fig.1). Närmast Tavelån finns gammal åkermark och i övrigt består området av flack skogsmark, till stora delar sankt och myrlänt, med några höjdparter huvudsakligen bestående av morän med grusiga eller sandiga partier.

Stora områden var kalavverkade och även stormpåverkade med många vindfällen. Närmsta kända fornlämning är ett röse; L1938:8297 (Umeå stad 18:1) som ligger 200 m norr om UO ca 37 m ö h. Nivåerna inom UO är mellan 20–35 m ö h.

I det forntida landskapet gick för ca tvåtusen år sedan en smal havsvik upp vid nuvarande Tavelån i utredningsområdets NV del.

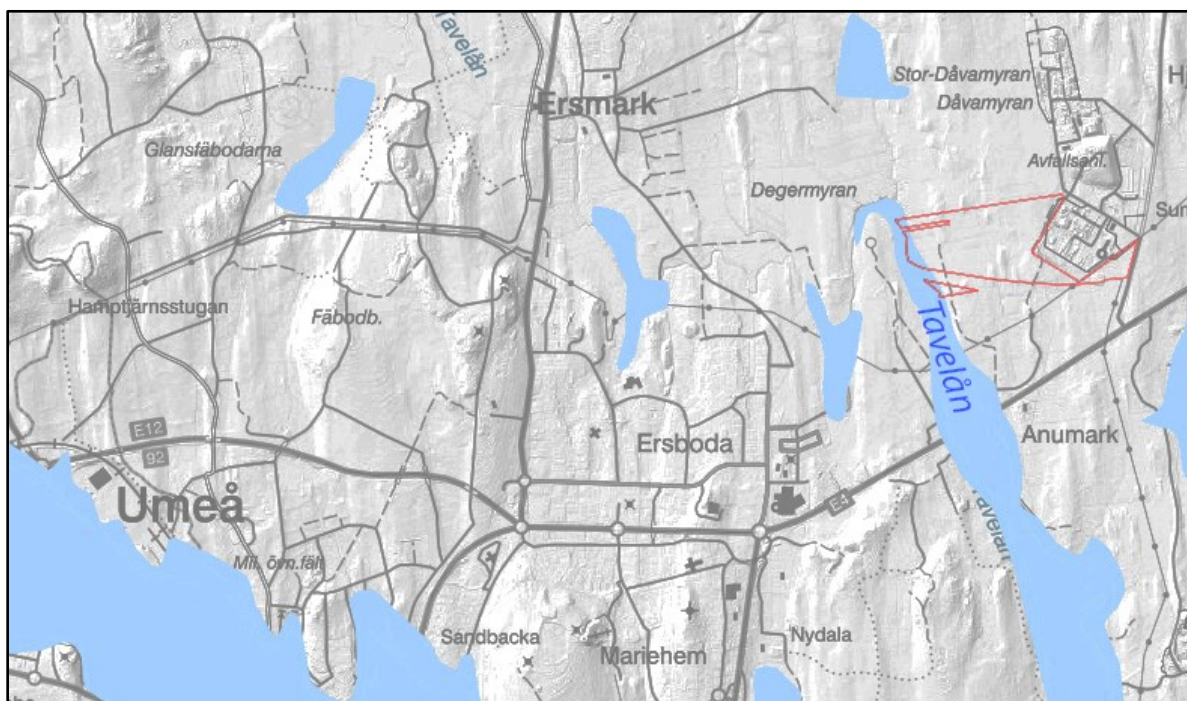

Fig. 2. Karta från SGU med ungefärlig strandlinje för ca 2000 år sedan. UO rödmarkerad linje.

På Laga skifteskartan 1887 finns angivet hagmark, betesmark, skogsmark, kärr och myrmark inom utredningsområdet. På ekonomiska kartan från 1961 syns flera lador och upptagen åker vid Hägnen (se bilaga 2).

I anslutning till utredningsområdet har Västerbottens museum tidigare gjort utredningar inför byggande av Norrbotniabanan (Andersson & Sundström 2017, 2018), samt inför sulfidjordsdeponi vid Dåva (Andersson 2018).

Redovisning av arbetet

Utredningen genomfördes i september v. 38 i mestadels fint väder, genom att berört område inventerades. De torrare delarna prioriterades högre. Jordsond och spade användes för att se jordart samt gräva provgropar.

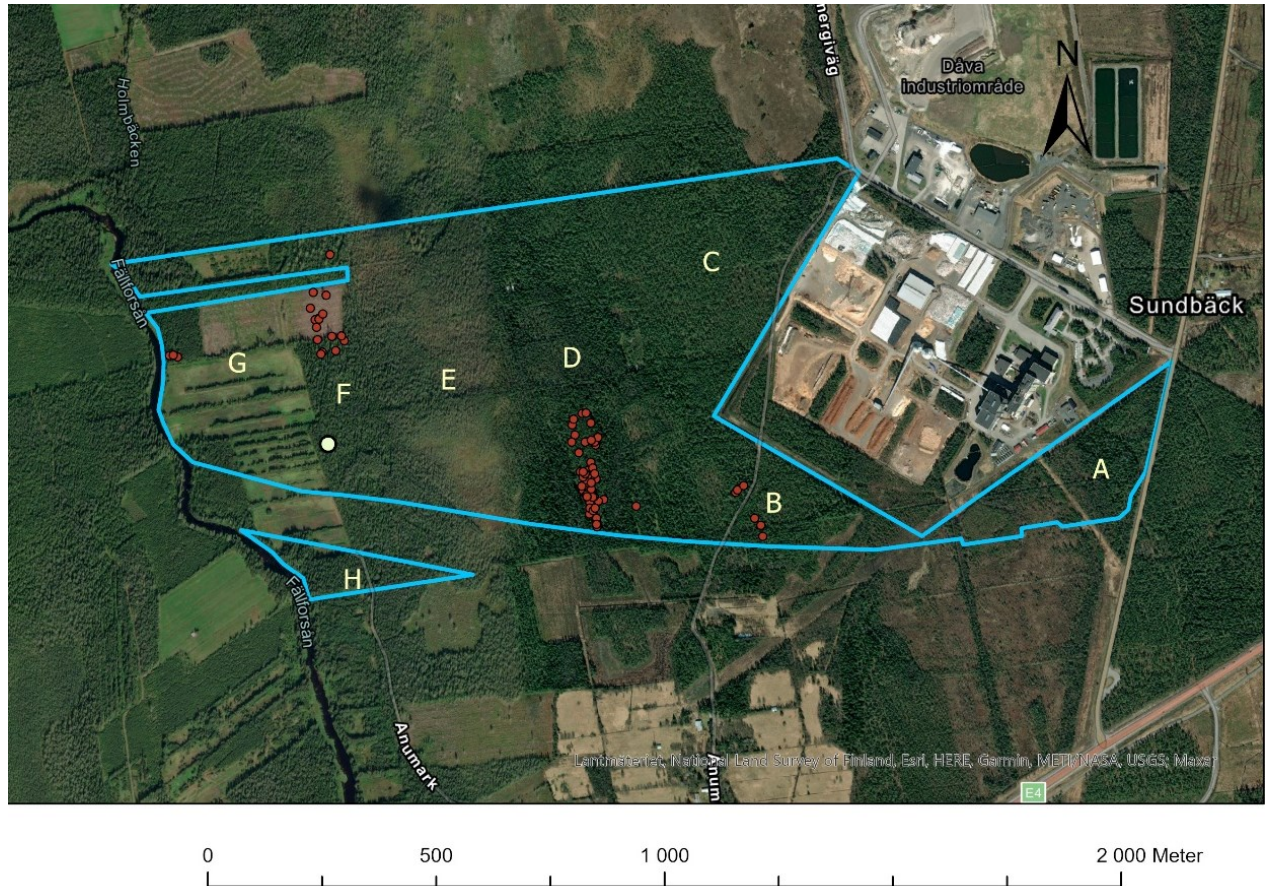

Fig. 3. För att underlätta beskrivning och hänvisning av bilder för respektive område har UO grovt delats upp i delområden A-H. UO markerat med blå linje, provgropar grävda med spade inom mer koncentrerade områden är markerade med röda punkter. Röjningsröse L2021:5512 gul punkt. Bakgrund ©Lantmäteriet.

Inledningsvis var det planerat att dra sökschakt med grävmaskin inom åkerytorna (omr. G på fig. 3), men väl på plats bedömdes det inte som ett bra läge för förhistoriska lämningar. Vid sondning och grävning av provgropar visade sig marken vara sank och blöt trots alla utdikningar. I förhistorisk tid torde det ha varit ännu blötare. Efter kontakt med Länsstyrelsen beslöts att i stället lägga mer tid på att gräva spadgropar inom ett par av de höjdparter som bedömdes som möjliga lägen för fornlämningar, men som var svåråtkomliga med maskin. Ca 50 provgropar grävdes på höjdpartiet i södra delen av område D och ca 15 i norra delen av område F (se fig. 3). Groparna grävdes antingen som spadgropar eller där det bedömdes bättre jordmån rensades upp till ytor ca 0,4–1 m stora. Även öppen mark vid rotvältor kontrollerades.

Fig. 4. UO (blått) med terränglutningskarta i bakgrunden som visar de flesta diken tydligt, underlag från fornsök.

Fig. 5. Område A, SÖ om värmeverket, sankt och djupa körspår. Foto mot V-SV.

Fig. 6. Område B, Ö om vägen. Dåva värmeverk i bakgrunden. Foto mot N-NÖ.

Fig. 7. Hygge, område D, foto mot S. I skogskanten mitt i bild är höjdpunkt där de flesta provgroparna grävdes.

Fig. 8. En förhöjning i södra delen av område D var ett av de bättre lägena inom UO. Ett antal provgropar grävdes och då det var gott om vindfällens utnyttjades även rotvältorna för att se jordart och söka efter skörbränd sten/avslag. Jordarten på kullen varierade mellan sand, grus, fin mjäla och morän. Infälld bild: sandig provgrop. Foto mot NV.

Fig. 9. Inom UO fanns många och djupa diken som ibland var en utmaning att ta sig över. Här ett av de "snällare" diken vid Fräkenmyran.

Fig. 10. Norra delen av område F. Inom en flack förhöjning gjordes ett antal prougrupar, både på hygget och inne i skogen. Jordarten var grus/morän, bitvis sandigt. Foto mot N.

Fig. 11. Äldre körväg och upplagda block genom område F (vägen finns markerad på ekonomiska kartan). Ett antal prougrupar grävdes i skogen på båda sidor om vägen och på hygget som syns på fig. 7. Jordarten var grusig morän till blockig. Foto mot SV.

Fig. 12. Äng mot ån, f d åker (område G). Inledningsvis hade planerats att gräva sökschakt med maskin, men vid provgropsgrävning konstaterades att det var för blött för att vara ett bra boplatssläge. Inga andra lämningar finns heller i närheten som indikation. Jordarten blött grus/silt. Foto mot V.

Fig. 13. Fint röjningsröse, L2021:5512, mellan väg och tidigare åker i västra delen av UO. Foto mot Ö.

Fig. 14. Strandbrink vid Tavelån. På en smal, kort sträcka var det torr och fin sand, men inga lämningar påträffades. Foto mot N.

Fig. 15. I områdets NV del där Holmbäcken snirklat sig i olika fåror mot Tavelån. Foto mot S.

Fig. 16. Skog i NÖ delen av UO (område C/D).

Fig. 17. Röset L1938:8297 (Raä 18:1 Umeå stad), ca 200 m norr om UO, beläget på en flack bergsrygg i kanten mot myrområde, som gränsar till UO. Foto mot SV.

Resultat och utvärdering

Vid utredningen påträffades inga fornlämningar inom utredningsområdet.

I delar av området fanns gott om vindfällen och markberedningsgropar som kontrollerades utöver de provgropar som grävdes, men inget material av förhistorisk karaktär påträffades i någon av dessa. Områdets nordöstra del ligger inom samma höjdkurva som röset L1938:8297, men inga lämningar påträffades. Även här var det till stor del sankt och inte samma torra terräng som där L1938:8297 var beläget.

Ett röjningsröse påträffades i ett smalt skogsparti mellan vägen och åkern i områdets västra del (se område F, fig. 3.). Det har registrerats som övrig kulturhistorisk lämning, L2021:5512. På ekonomiska kartan från 1961 finns markerat en lada på platsen och en körväg till åkern förbi röjningsröset (vilka även syns i terrängen). På ekonomiska kartan (1961) och flygbilder från 1975 finns flera lador vid åkrarna, idag finns ingen av dem kvar.

De sökschakt med grävmaskin som planerades att grävas i åkermarken uteslöts, då det väl i fält bedömdes att det inte var troligt att hitta fornlämningar där. Tiden lades i stället på handgrävning av fler provgropar inom ett par ytor som var svårtillgängliga med maskin. I övrigt utfördes utredningen enligt plan.

Inga ytterligare åtgärder rekommenderas.

Tekniska och administrativa uppgifter

Uppdragsnummer i Fornreg: 202100989

Länsstyrelsens dnr: 431-5780-2021

Länsmuseets dnr: 2021/123

Län: Västerbotten

Landskap: Västerbotten

Kommun: Umeå

Socken: Umeå

Lämning: L2021:5512

Fastighet: Anumark 1:20, 2:5, 3:25

Kartblad: 70H 9g SV och 70H 9g SO

Belägenhet i Sweref 99 TM (mittpunkt): N7093636 E764529

Höjd över havet: 20–35 m ö h

Undersökningstid: september 2021

Personal: Maria Lindeberg, Västernorrlands museum och Bo Ulfhjelms, Sweco

Rapportsammanställning: Maria Lindeberg

Dokumentationsmaterial, fotografier mm förvaras på Västernorrlands museum

Arkivhandlingar

Ärendet kommer att förvaras i Västernorrlands museums arkiv.

Referenser

Andersson, Berit & Sundström, Susanne. 2017. *Rapport över arkeologisk utredning längs bankorridor för Norrbotniabanan, sträckan Umeå – Bygdeå, Etapp 1 & 2 samt tilläggsutredning av slagfältet på Krutbrånet RAA nr Sävar 48:1. Umeå, Sävar & Bygdeå sn, Umeå & Robertsfors kn. Västerbottens län. Dnr 339/16. Västerbottens museum/ Uppdragsverksamheten.*

Andersson, Berit & Sundström, Susanne. 2018. *Arkeologisk utredning längs bankorridor för Norrbotniabanan, sträckan Dåva – Gryssjön, Etapp 1 samt tilläggsutredning av Sävarån inom RAA nr Sävar 48:1. Umeå, Sävar & Bygdeå sn, Umeå & Robertsfors kn. Västerbottens län. Dnr 377/18. Västerbottens museum/ Uppdragsverksamheten*

Andersson, Berit. 2018. *Arkeologisk utredning med anledning av ny deponi på fastigheten Nyskogen 1:1, Umeå sn & kn. Västerbottens län. Dnr 558/18. Västerbottens museum/ Uppdragsverksamheten.*

Bilaga 1. Fotolista och kontaktkarta

Foto nr	Beskrivning	Foto från
1	Söder om värmeverket, omr A, djupa körspår i myren	
2	Vindfällan plockepinn, fin torrbacke, omr. D	
3	Torrstubbe	
4	Vid Holmbäcken, i NV delen av UO	
5	Ersmarks jaktlags skylt	
6	Hundpromenad kl. 10-12	
7	Ladrest, SV kilen omr. H	
8	SV kilen, Ö om väg	SV
9	Hygge, provgropar, omr. F	
10	Res på vägen mot Fräkenmyran, omr. E	
11	Fräkenmyran 1	
12	Fräkenmyran 2	
13	Dike Fräkenmyran 3	
14	Stig Fräkenmyran	
15	Vid Fräkenmyran	
16	Mot stora "provgropsbacken", omr. D, från V	V
17	Vid lilla torrbacken vid Fräkenmyran, omr. E/D	
18	Lilla torrbacken vid Fräkenmyran	
19	Omr D.	
20	Lilla torrbacken vid Fräkenmyran	
21	Norrbottniabanan, vid lilla torrbacken vid Fräkenmyran	Ö
22	Tranbär Fräkenmyran	
23	Tranbär Fräkenmyran	
24	Spadgrävande i åkern, omr. G	
25	Spadgrop jordart i åker	
26	Dike vid Tavelån, omr. G	
27	Strandbrink vid Tavelån, omr. G	
28	Spadgrop jordart vid Tavelån	
29	Vid Tavelån, omr. G	
30	Tavelån, omr. G	
31	Åkern vid Tavelån, från S, omr. G	S
32	Provgrop jordart, omr. F	
33	Väg och upplagda block, stenig mark, omr. F	
34	upplagda block intill vägen, omr. F	
35	Vy från N omr. E, mot stora "provgropskullen" omr. F	N
36	Umeå Raä 18	
37	Umeå Raä 18	
38	Umeå Raä 18	
39	Umeå Raä 18	SV
40	Omr. D	
41	Omr. F, norra delen	
42	Omr. G, äng mot Tavelån	
43	SÖ om grusvägen Omr. A, mot Däva	
44	Omr. F	
45	Omr. F	
46	Omr. F	
47	Umeå Raä 18, röse	
48	Vid Tavelån, omr. G	
49	Maria kollar rotvälta	
50-52	Omr. A	

53-54	Omr. C	
55 - 63	Omr. D	
64-66	Omr. G vid Holmbäcken	
67-68	Röjningsröse intill vägen söder om UO, finns markerat på ekonomiska kartan 1959, Nyåkersforsen	
69-71	Röjningsröse och plats för lada, område F, finns markerad på ekonomiska kartan 1959, Hägnen	
72-81	Ängar/gamla åkrar, omr. G, Hägnen	
82	Äldre väg, från åkerkanten omr. G in genom omr. F. Finns markerad på ekonomiska kartan 1959	
83-84	Vägen mot UO omr. H/G	

1. S om värmeverket.JPG

2. Vindfällens plockepinn.JPG

3. Torrstubbe.JPG

4. Vid Holmbäcken.JPG

5. Ersmarks jaktlag.JPG

6. hundpromenad.JPG

7. ladrest SV kilen.JPG

8. SV kilen Ö om väg.JPG

9. hygge provgropar.JPG

10. Res.JPG

11. Fräkenmyran1.JPG

12. Fräkenmyran2.JPG

13. dike Fräkenmyran3.JPG

14. stig Fräkenmyran.JPG

15. vid Fräkenmyran.JPG

16. omr D.JPG

17. omr E-D.JPG

18. omr E-D.JPG

19. omr. D.JPG

20...JPG

21. Nbottniabanan.JPG

22. Tranbär Fräkenmyran.JPG

23. Tranbär Fräkenmyran.JPG

24. Provgropsgräv.JPG

25. spadgrop i åker.JPG

26. Dike vid Tavelån.JPG

27. strandbrink Tavelån.JPG

28. jord vid Tavelån.JPG

29. vid Tavelån.JPG

31. åkern vid Tavelån.JPG

32. Provgrop tisd.JPG

33. stenig mark.JPG

33. väg och ihoplagda block.JPG

34. ihoplagda block intill väg.JPG

35. vy från N, mot D höjd.JPG

36. Umeå Raä 18.JPG

37. Umeå Raä 18.JPG

38. Umeå Raä 18.JPG

39. Umeå Raä 18.JPG

40. provgrop sand.JPG

41. område 2_översikt 2.jpg

42. Ersmak_äng mot än.jpg

43. sö om grusvägen_Däva.jpg

44. område 2 Översikt.jpg

45. provgropsomr F.jpg

46. provgropsomr F.jpg

47. Ersmak_röse Rä 118.jpg

48. Ersmak_vid tavleån.jpg

49. koll Rotvältor_1.jpg

50. DSC_5880.JPG

51. DSC_5881.JPG

52. DSC_5882.JPG

53. DSC_5883.JPG

54. DSC_5884.JPG

55.DSC_5885.JPG

56.DSC_5886.JPG

57.DSC_5887.JPG

58.DSC_5888.JPG

59.DSC_5889.JPG

60. DSC_5890.JPG

61.DSC_5891.JPG

62.DSC_5892.JPG

63. DSC_5893.JPG

64. DSC_5894.JPG

65. DSC_5895.JPG

66. DSC_5896.JPG

67.DSC_5897.JPG

68.DSC_5898.JPG

69.DSC_5899.JPG

70.DSC_5900.JPG

71.DSC_5901.JPG

72. DSC_5920.JPG

73.DSC_5921.JPG

74.DSC_5922.JPG

75.DSC_5923.JPG

76.DSC_5924.JPG

77.DSC_5925.JPG

78.DSC_5926.JPG

79.DSC_5927.JPG

80.DSC_5928.JPG

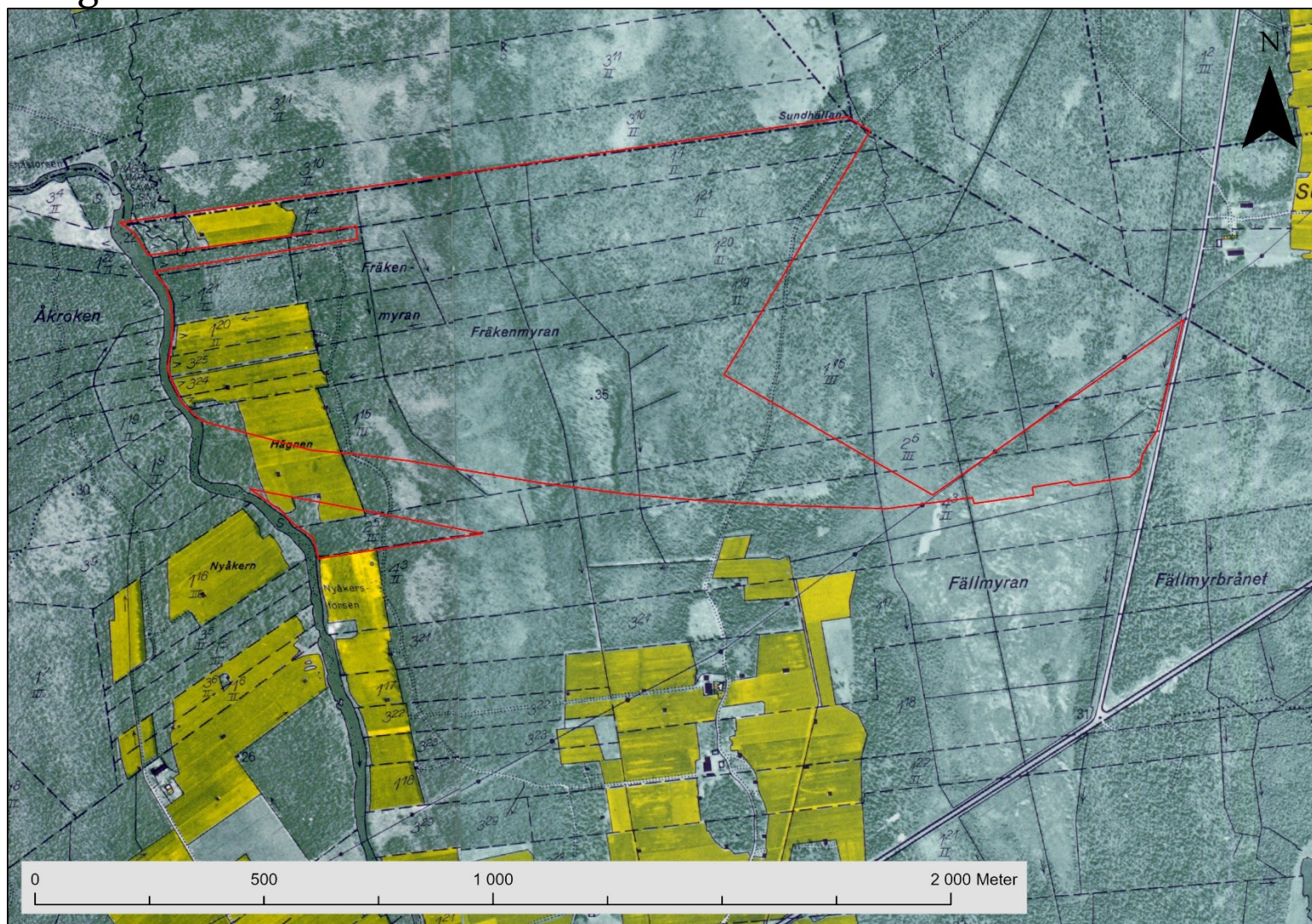
81.DSC_5929.JPG

82.DSC_5930.JPG

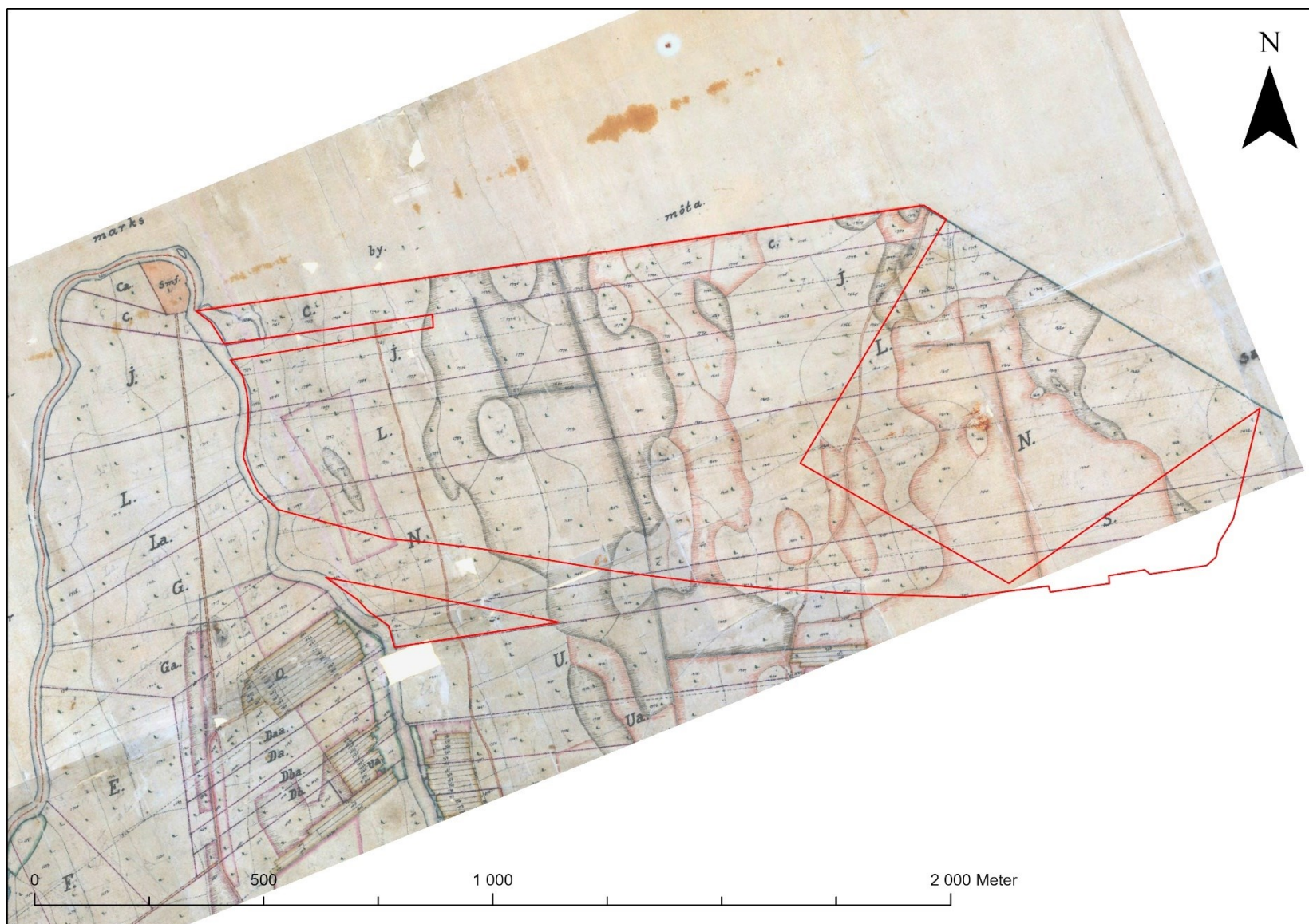
83.DSC_5931.JPG

84.DSC_5932.JPG

Bilaga 2. Historiska kartor

Utdrag ur ekonomiska kartan 1961 med lador och äldre väg i områdets västra del som nämns i texten. Ladorna syns också på flygfoto från 1975. Aktbeteckningar Anumark 20K8e61 och Täfteböle 20K8f61 (Lantmäteriet). Undersökningsområdet markerat med röd linje. Kartan är rektifierad i ArcGisPro.

Laga skifte 1887. Aktbeteckning: 24-umj-18 (Lantmäteriet). Undersökningsområdet markerat med röd linje. Kartan rektifierad i ArcGisPro.